

Hannäs nya kyrka

av

Carl-Erik Ståhlbom

Konstnären lägger sista handen vid målningen av altartavlan till Hannäs kyrka

Hannäs nya kyrka år 1885
En sammanfattning av dess tillblivelse m.m. av Carl-Erik Ståhlbom

Alla byggnadsverk har en historia. En liten knuttimrad stuga med takbeklänad av mossa väcker intresset hos dagens människor år 2000. Många vill gärna veta dess historia, som är förknippad med tiden när den tillkom, om de som byggde den och om de som bodde i den.

Det är samma sak med en kyrkobyggnad, jag tänker här på en sockenkyrka. Denna är förknippad med alla de människor i socknen som haft beröring med den, ibland i flera släktled. Denna kyrka är en del av de många människornas historia.

Hannäs s. k. nya kyrka, färdigbyggd 1885, är socknens andra, räknat efter den första på kyrkudden som nu är ruin. Den nya kyrkan är alltså inget gammalt ärevördigt tempel, men för mig som skriver detta och växt upp med kyrkan, betyder den mer än domkyrkan i Linköping eller kyrkan i Vatikanen. Fyra generationer av min släkt har gått i Hannäs kyrka och haft mer eller mindre beröring med den.

Det finns få dokument om den sockenhistoria under de mer än 80 åren, från det man började diskutera förbättringen av den gamla kyrkan intill dess att den nya stod färdig. Av de äldres muntliga berättelser återstår bildligt talat bara fragment. Men både stämmoprotokollen och de äldres berättelser tillsammans pekar på församlingens interna stridigheter, som började efter det, då det på en stämma angående den gamla kyrkans renovering, kom ett nytt förslag om nybygge av kyrka i Kvarnvik.

Jag vill här göra en sammanfattning av det lilla jag läst och hört om striden angående den nya kyrkans placering, innan denna faller i glömska, eftersom det är ett stycke sockenhistoria. Ibland kan det vara bra att stå på ett avstånd från en sak eller händelse i både tid och rum, för man får en bättre överblick. Mina personliga åsikter och kommentarer, skall läsaren se som sådana. ”Det är alltid lätt att vara efterklok”, men en berättare måste ju ha rätt att uttrycka ett självständigt tänkande.

Jag tar som utgångspunkt ett protokoll från 1798:

1798 d. 31 jan. hölls allmän sockenstämma med Hannäs församling och följande avgjordes:

”1. Som anledning till denna sammankomst var församlingens respektive ledamöters önskan, att sedan dess högförnäme Patronus ädelmodigt lämnat bifall till fri disposition genom samråd avgöra, huru församlingens till tak och murar nog bristfälliga och trånga kyrka skulle med möjligaste kostnad kunna upphjälpas och förbättras. Så blev saken föredragen och tillika efter någon överläggning avgjord, att därmed kunna hava anstånd till dess en skicklig

byggmästare vore kallad, som efter förut skedd kungörelse, i församlingens närvaro på stället besiktigats henne och från råd med förslaget inlemnades.

In fidem
N. Atterbom”

Av ovanstående stämmoprotokoll framgår att både tak och murar var i ett dåligt skick som krävde en större och mycket kostsam reparation. På grund av kostnaden skulle en skicklig byggmästare besiktiga kyrkan och komma med råd och förslag. Det gällde inte bara reparation utan också förbättring. Det nämnes att kyrkan var trång. Kanske tänkte man sig en bättre inredning, så att kyrkan rymde fler personer. Allt skulle ske till minsta möjliga kostnad. Det krävdes verkligen en kunnig byggmästare för att lyckas med allt detta. När så byggmästaren var klar med det, skulle församlingen få vara med och säga sin mening, när byggmästarens förslag presenterades av honom själv.

Det var en försiktig och rättänt början. De flesta människorna var ju egendomslösa vid denna tid, och de rika bönderna var mycket sparsamma, dessa faktorer bestämde handlingsmönstret.

Klart är att kyrkan var för liten, dess längd var 37 alnar = 22,20 m, och dess bredd 14 alnar = 8,40 m. Inom detta lilla utrymme fanns också plats för koret. År 1750 var församlingen 724 personer. År 1800 var den 894 personer, och den fortsatte att öka.

”Patronus” som nämnes i protokollet bör vara herren till Fågelvik i Tryserum, ty denne ägde pastronatsrätt, d.v.s. att han ensam bestämde, vem som fick bliva pastoratets kyrkoherde. Han hade således ett övergripande ansvar, eller makt om man vill uttrycka saken så.

Pastoratet Tryserum - Hannäs sägs ha bestått i cirka 400 år. Men pastronatsrätten för herren till Fågelvik hade upphört då komministern i Hannäs, Ivar Berglund, valdes till kyrkoherde av båda församlingarna 1967.

Av ovanstående protokoll framgår också, att Hannäsborna först hade talat med Patronus för att höra hans åsikter i frågan, innan de vågade företaga sig något med kyrkan. Denne hade då gjort klart, att vad som behövde göras med kyrkan, det fick Hannäsborna bestämma själva. (De fick ju kosta det själva, min spontana tanke.)

Samma år som ovan, 1798, hölls så den 2 augusti den kyrkostämma som skulle äga rum i samband med fullgjord besiktning av kyrkan. Denna var utförd av länsbyggmästaren herr Johan Eric Berg. Denne var nu närvarande och visade ritningar och kostnadsförslag till ”kyrkans förnyande och förbättring. Som underkastades församlingens omdöme.”

Men så hände något, som satte stopp för förbättringsplanerna denna gång. Jag överlämnar hela protokollet till läsarna, för att därefter återkomma med egna kommentarer till detta, men också med de äldres berättelser, som jag hörde som ung.

”2. Enligt församlingens under den 31 jan. vidtagna sockenstämmobeslut, att ej vidare avgifva om sin bristfälliga och trånga kyrkas iståndsättande förrän en skickelig byggmästare undersökt hennes tillstånd och avlämnat sina råd huru hon tillfälligt kunde till församlingens prydnad och förmån bliva förbättrad. Så var länsbyggmästare herr Johan Eric Berg närvarande och ingav ritningar och förslag på omkostnaden till kyrkans förnyande och förbättring. Som underkastades församlingens omdöme. Men som och vid denna sammankomst någon fråga uppstod om stället, då en del förblev vid sina förra fattade tankar, att hon på sitt nuvarande gamla läge skulle repareras och till utrymme göras både anständig och tillräcklig vartemot andra ville hava kyrkan flyttad till Hemmingstorp varest hon troddes med samma omkostnad kunna uppföras till församlingens stora bekvämlighet och jämlikare kyrkoväg för alla. Alltså blev ingenting härutinnan vidare bestämt för denna gången än att 400 ek eller kärnfull furuspån 1 tum tjock och 6 tum bred och 3 kvarter lång skulle i nu instundande vinter tillagas och förfärdigas på var hel gård samt därstädes förvaras, även om att ett sammanskott med 1 RD av helgård skulle utgöras och av rotmästarne vid uppbörden av vin och ljuspengar uppbäres så till kyrkokassan tillika med dem inkomna innan nästkommande april månads slut och så framdeles till annorlunda beslut varder. Vid 2. plikt för den trotsande, som ej årligen förfärdigar den beviljade spån och sammanskottet, på det utgifterna i båda fallen må bliva drägligare en gång då med kyrkobyggnaden någon mera allvar bliva.

In fidem
Atterbom”

”3. Respektive innehavare av Grävsätter lagman Niclas Silversparre behagade att härpå anföra, att för egen del vore tanken, det kyrkan på skickligt och för församlingen värdigt sätt bör förbättras på sitt gamla ställe och nuvarande läge, att hon bliver både rymlig och ljus. Samt att intet något annat avhända hava med det beviljade årliga sammanskott, än att ett samlat penningförråd, att tillgå då kyrkobyggnaden företages.

4. Av åboarne på Borkhults frälsehemman erinrades att den högförnämde ägaren och husbonden var och för kyrkans förbättring på stället här, härutinnan Capit. Gripensvald på Bredal för dess reprentative ägares räkning tillika med den övriga församlingen instämde, utom åboerna på Hellingsfall, Viggedala, Rumhult, Giltebo och Skinnebo, som helst sågo att kyrkan bliver flyttad till Hemmingstorp.

5. Rättaren Peter Andersson på Hägersta svarade slutligen för Eds bruks tillhörande hemman, att deras ägare förenade sig med majoritetens avgörande i detta ämne, men vore nöjdast om kyrkan på stället bliver tillräckeligen satt i ordning.

6. Slutligen önskade och hoppades Prosten kyrkoherden att församlingen måtte ju förr dess hellre med håg och drift begynna detta nödvändiga arbete på

4

det ställe varest församlingen fann utrymme och lämpligast och inte för ensidig egennyttas mera varande till hinder få tillbaka henne i helig prydnad

In fidem
Atterbom"

Det säger sig självt att en så stor fråga som kyrkans kostsamma förbättring och behov av en del ombyggnad inte kunde beslutas på denna stämma. Att sätta sig in i ritningar och ta ställning till förslag till lösningar måste ta sin tid. Men hade det funnits enighet vid denna stämma, så kanske ombyggnaden kommit i gång under något av de följande åren. Men med förslaget om ett nybygge i Kvarnvik, som kanske inte blev dyrare, men med ett helt annat utrymme för både kyrka och kyrkogård, det var ju något som folket i södra delen av socknen förmodligen aldrig hade tänkt på, som var vana vid att ha nära till kyrkan. Men folk i alla delar av socknen hade samma förslagsrätt, så saken måste ju utredas och diskuteras. Men härmed var socknen delad i två läger, vilka kom att kallas för den norra och den södra falangen av de äldre berättarna i slutet på 1930-talet - ordet falang förekom ju under spanska inbördeskriget vid denna tid?

Hur var det då med platsen å Hemmingstorp? Även folk i södra falangen måste ju ha insett, att läget där var idealiskt för en kyrka. Det var en högt belägen åker, lagom stor för en kyrkobyggnad, mitt emellan de två sjöarna Storsjön och Önen. Platsen låg någorlunda i socknens mittområde där fyra allmänna vägar möttes. Jorden var lämplig som gravfält. I denna dag är platsen ett omtyckt bostadsområde för nybyggda och moderna villor.

För att återvända till stämman punkt 2, så beslöts ingenting om kyrkans förbättring trots att det fanns både ritningar och kostnadsförslag, därför att Kvarnviksförslaget medförde att först måste platsfrågan lösas, förslaget att en framtida kyrka skulle ligga mera centralt i socknen hade inte tidigare blivit väckt.

Ett beslut, eller rättare sagt dubbelbeslut, kunde dock fattas under punkt 2: 400 takspån av ek eller kärnfull furuspån 1 tum tjock och 6 tum bred och 3 kvarter lång skulle under kommande vinter tillagas på varje hel gård samt där förvaras till dess den behövdes.

Varje hel gård skulle också lämna ett årligt bidrag med 1 riksdaler till kyrkokassan samtidigt med pengarna till inköp av vin och ljus. Detta beslut gällde tills annat blev bestämt.

Orden "hel gård" var den tidens benämning på de största gårdarna, vilkas ägare man ansåg kunde betala skatt. Men det har sagts mig, att det var inte bara ägandet av åkermark och skog som var grund för beskattning utan även tillgångar såsom sågverk med mera sådant som räknades dit.

I min ungdom, jag föddes 1918, talade man ex. om fjärdedels mantal skattegårdar, som brukade vara cirka 20 har och om åttondelsgårdar som brukade vara cirka 10 har. Om åttondels gårdarna var skattegårdar vet jag ej.

Låt oss så studera stämmopunkterna 3-5. Här är det ju tydligt, att det var mest ägarna till godsen, herrgårdarna och de större gårdarna, som själva eller genom ombud förde talan. Majoriteten i församlingen utgjordes av fattiga drängar och pigor, hantverkare och småbönder. Dessa tillhörde också församlingen, men de hade ingen talan, för de hade inga pengar att bidra med. De reflekterade nog inte över detta, ty viktigare för dem var det dagliga brödet, att få ett par skor eller stövlar varje år och de mest nödvändiga kläderna.

Under punkt 6 avslutar Prosten kyrkoherden med att önska och hoppas att församlingen snart skall komma igång med kyrkbygget på lämplig plats och därvid undvika "ensidig egennytta mera varande till hinder få tillbaka henne i helig prydnad".

Ett mycket diplomatisk önskan som bör ha tilltalat båda falangerna.

Men tiden och åren gick. Pengar samlades i byggkassan, och takspån fanns gott om till de värsta hålen på kyrktaket. Men intresset för södra falangen att satsa på gamla kyrkan avtog tydligen med tiden, bl.a. av att det var så stor brist på begravningsplatser där, området var alltför litet. Det fanns en lämplig åker nedanför kyrkan mot Björnviken. Där skulle ha kunnat bli en underbar begravningsplats med lämplig jord att begrava i, men den tanken har tydligen aldrig funnits, kanske beroende på det då självklara, att de dödas viloplats skulle ligga så nära templet som möjligt.

Tanken på en ny kyrka på en ny plats framskymtar i ett sockenstämmoprotokoll år 1819:

"Ett sockenmagasin finns nyligen inrättat i Hannäs i avsikt att därigenom bereda tillgångar för en blivande kyrkobyggnad, som av kyrkans bristfälliga tillstånd lärer mycket påskyndas."

Sockenmagasinet låg i byn Larum i en skogsbacke nära allmänna vägen. Till magasinet var bönderna skyldiga att lämna in säd för förvaring. Säden skulle användas vid nödår, ex. vid missväxt. Där kunde då de köpa säd som saknade såsäd. Dessa medel gick då till kyrkkassan. Det har sagts att de allra fattigaste slapp betala.

Vi är så framme vid året 1865.

Detta år beslutades att en ny kyrka skulle byggas inom 10 år och en kommitté tillsattes för att utreda platsen för kyrkan. Tre platser hade man att välja på.

1. Platsen för den gamla kyrkan. (Här var inte längre frågan om reparation utan om plats för en ny kyrka.)

2. Kulltorpsplanen.

3. Kvarnviksplanen.

Men oenighet inom kommittén ledde till att deras arbete blev nedlagt.

Kulltorpsplanen bör få sitt korta men egna kapitel. Med den blev det diskussioner om den tredje platsen för kyrkbygge, vilken framgår av namnet på byn, Kulltorpet. Där skulle kyrkan byggas på åkern till höger om både Mantorps grusås och om allmänna vägen, räknat söderifrån. Den närmaste grannfastigheten till platsen idag är Annorlunda, som ligger på grusåsen. På denna åker fanns det behövliga utrymme och lämplig jord för en kyrkogård.

Nedanför platsen mot norr sänker sig marknivån, och några hundra meter i samma riktning skymtar en liten men vacker vik av sjön Storsjön. Mellan platsen och viken möts de tre vägarna, allmänna vägen som kommer dit från norr och söder samt vägen mellan Kulltorpet och Rumma by m. fl.

Den som vill färdas på en kort sträcka med en om givande vild men överväldigande skön natur, kan än i dag färdas denna mellan Kulltorpet och Breviksnäs. På ena sidan branta stup ner mot sjön, och på den andra sidan skogklädda höjder och berg. På berget vid Ullriksdal finns en imponerande utsikt mot norra delen av socknen.

Men Rummaborna, Mörtebäck med flera byar var måttligt förtjusta i vägen, den var jobbig, backig och krokig för dem som använde denna väg till kyrkan eller skolan.

De hade också en annan väg, den som gick utmed Grävsjön och över Grävsätter. Men den var lika jobbig den.

Det var självklart, att de var mest intresserade av kyrkbygget i Kvarnvik. Den kyrkplatsen låg bäst till för dem, men även den vägen över Nora marker var i ett dåligt skick.

Här kommer nu de äldres berättelser in i historien såsom jag hörde dem som ung: Rummaborna sa till norra falangen, att de skulle stödja deras förslag, men det var på ett villkor, att de skulle få deras hjälp med att sätta Noravägen i gott skick. Men se, denna form av mild utpressning lyckades inte, norra falangen sa nej. De tyckte väl att de hade nog med de dåliga vägar som de behövde mest.

Om det nu var Rummaborna som vände sig till södra falangen med vägfrågan, eller om det var tvärtom, det lär väl förbli okänt, men däremot var det känt, att södra falangen lovade sin medverkan med förbättringen av vägen till Kulltorp. Huruvida de båda sistnämnda parterna höll sina löften till varandra, det vet jag inte, men jag har ingen anledning att tro något annat.

En annan sak är också lite oklar: Varför föreslog den södra falangen Kulltorpsplanen? Var det för att den insåg att kyrkkullen var för liten? Visserligen var det socknens vackraste plats, enligt en ämbetsman utskickad från kungliga huvudstaden för att syna alla kyrkplatserna, och som föreslog kullen som kyrkplats för dess och omgivningens skönhet. Men kullen var ju också mycket brant och svår både uppför och utför vintertid.

Var valet av Kulltorpsplanen en kompromiss för att gå norrfalangen en bit till mötes men samtidigt kunna behålla kyrkan i södra delen? Ingick Kulltorpsvägen i denna taktik? Det är inte min sak att kritisera. Människan har

7

ju i alla tider, liksom andra varelser fått kämpa för sin överlevnad och har därmed fått egoismen i arv. Det gäller både när vi kämpar ensamma eller i flock, utan viljor skulle aldrig något hända, varken ont eller gott.

De tre utsedda att föreslå en av de tre byggplatserna hade tydligen inte bara olika åsikter utan också starka viljor, så deras arbete avbröts, då ingen av dem kunde få de andra två med sig.

Enligt stämmobeslutet 1865 skulle en ny kyrka byggas inom 10 år, men inget synbart hände under följande åren förrän 1872. Enligt en tidningsartikel i Östgöta Correspondenten den 8 maj (obs.) 1967, skedde en intervju med Hannäsbor i samband med återinvigningen av den nya kyrkan efter dess andra ommålning invändigt. I artikeln sägs: "1872 tillsattes som först en kommitté som tittade på sex olika platser för ny kyrka. Man kom inte överens. Kommitténs arbete blev nedlagt. 1876 återupptogs arbetet. På grund av stridigheter om nya kyrkans plats kom inte arbetet igång förrän 7 år senare." D.v.s. 1883.

Här fanns alltså, enligt tidningsartikeln 1967 4 platser år 1872 (kyrkkullen troligen medräknad) som utökades med 2 till så att det var 6 platser sistnämnda år. Vilka var de 2 nya? Det vet jag inte, men jag kan tänka mig att de 2 som tillkom kunde vara: Den ena i Larums by nära Storsjön på någon hög plats med utsikt över sjön. Den andra platsen den högt belägna tomten å Hemmingstorp, där en bostad nu ligger med utsikt mot sjön Önen. Men som tidigare blivit sagt så fick även denna kommitté lägga ner arbetet p.g.a. oenigheten i församlingen.

År 1876 återupptogs så som förut nämnts planeringsarbetet och därmed följde mer intensitet i stridigheterna om kyrkplatsen. Dessa strider pågick i ytterligare 7 år, innan arbetet med byggandet sattes igång. Men under dessa 7 år hade platsfrågan förenklats från 6-till 2 platser. Detta tillgick så:

De dåvarande ägarna till Hannäs största gård, Grävsätter, löjtnanten Gustav Flygare med fru skänkte villigt tomt å deras åker vid Vinåsen. Församlingen fick gratis all den mark som den behövde för kyrka och kyrkogård samt behövlig mark för kyrkstallar och andra hus som församlingen kunde komma att behöva i närheten av kyrkan.

Platsen var (då, numera är den till större delen igenväxt) vid en vacker vik av Vindomen, Kolviken, vilken också gick utmed kyrkudden och gamla kyrkan. Vid denna nya byggplats möttes de fyra allmänna vägarna från Kvarnvik, från Ukna, från Tryserum och från Falerum. Rumma kom dit via Falerumsvägen eller via Kulltorpsvägen.

Med denna nya plats så föll alla andra platser och "betittade" sådana bort med undantag av den vid första sockenstämman förelagna i Kvarnvik på Hemmingtorps mark. Man kan säga att det var färdigt för votering för två förslag som stod mot varandra, sedan de övriga förslagen blivit utslagna.

Det kan vara av intresse att se vilka de ledande männen var som vid denna tid tog livlig del i den stora byggnadsfrågan. Ty visst var det en stor fråga, det gällde ju socknens viktigaste hus och för kommande tider dess centrum (och som ännu är det vid högtidliga stunder i Hannäsbornas liv).

I södra delen: Inspektör Adolf Svensson, Bredal. Kyrkvärd Carl-August Ståhlbom, Solvestad. Nämndeman A.P Nilsson, Bjärkebo. Patron C.A. Nylander, Grävsätter. Patron August Ståhlbom, Hägerstad (ej släkt med Ståhlbom i Solvestad). Handlanden L.O. Blomqvist, Lindhem. Hemmansägare Vilhelm Nilsson Bjärkebo.

I norra delen: Nämndeman: A. A. Andersson, Hällingsfall. Godsägare C.A. Magnusson, Fåfalla.

Det är tydligt att det var den södra delens folk som hördes mest på kyrkstämmorna.

Min far, Carl-Henrik Ståhlbom, har berättat för mig, att båda sidornas representanter fick åka till kungen och för honom framlägga sin syn angående byggplatsen. Huruvida de själva begärde det eller om de blev kallade ändå, det var jag inte gammal nog för att fråga om. Men resorna kan kanske förklaras med att församlingen hade hållit allmän kyrkstämman 1881, då det gällde beslut om vilken av de två platserna, Vinåsagärdet eller Hemmingtorpsgårdet, som församlingen valde till kyrkoplats. Detta val vanns av södra delen men med knapp majoritet. Troligen överklagades detta beslut? Det sägs, att det under den långa striden förekom överklaganden till Kungl. Maj:t. Tydligt var kungens beslut nödvändigt, för att det skulle kunna bli något kyrkbygge vid denna tid.

Men nu var det så, att min farfar Carl-August Ståhlbom var s.k. skjutsbonde i södra Hannäs. Det innebar att han skulle hålla folk med hästar och körkarl om de kom och ville ha skjuts, antingen de kom till fots eller med uttröttade hästar. Man kan säga att det var den tidens droskstation med hästar istället för med nutidens hästkrafter. Mest fick han väl köra varor till grannen lanthandlaren Blomqvist, ovannämnd. Nu fick han också svara för södra delens resa till Stockholm och även vara den som framförde den södra delens synpunkter för Oscar 11.

Det blev en ”bråttom” resa. Hur många som åkte med vet jag inte, men jag gissar att de var väl minst tre, för det såg ju bättre ut om de var flera. Hur lång tid resan tog, det vet jag inte, inte heller om de böt hästar under vägen. Hur de än gjorde så måste de ha rastat några gånger på den mer än 25 mil långa vägen enkel resa, då avsevärt krokigare, backigare och längre än nu (24 mil).

Min far, Carl-Henrik Ståhlbom, berättade flera gånger, med stolthet i rösten, för mig som pojke om min farfars samtal med kungen. Hur farfar beskrev den sköna platsen utmed Sjön Vindomen, nära det gamla templet men med rymligare plats. Att den var skänkt av ägarna till socknens största gård, en

9

gång ägd av adelsmän av slakten Ribbing. Han hade även med sig ett jordprov, eller rättare sagt, sanden på den tilltänkta kyrkogården. (Sådan sandjord eftersträvades som den bästa jorden att begrava i.)

Kungen lyssnade intresserat utan att avbryta. Efter farfars utläggning blev det en kort paus. Kungen kunde naturligtvis inte ge besked med detsamma, han skulle ju också höra den andra partens utläggning senare. Men det sa han inget om.

Plötsligt frågar kungen: ”Nå, hur har det varit med skörden i år?”

”Jo tack, Ers Majestät, den har varit tämligen god.”

”Ja men det var verkligen roligt att höra.”

Kungen sa alltså inte mycket, men det han sa, det var kungsord. Därmed var audiensen slut och glada i hågen anträdde de uppvaktande den långa hemfärden. Självklart var min far stolt över farfar som talat med själva kungen, och det är väl inte utan att jag är det lite också, typiskt mänskligt.

Beträffande jordprovet så påstod s.k. elaka tungor efteråt, att detta inte var taget på den blivande kyrkogården utan under en gran i Kulltorpet. Sanningen är den, att det mesta är mycket styv lera, jag har ju såsom kyrkvaktmästare grävt 88 gravar där under 8 års tid. Sedan 1950-talet kör man bort den uppgrävda gravjorden och återfyller gravarna med sand för att döda och kistor skall bli jord inom rimlig tid. Men det finns sand på kyrkogården, kyrktornet vilar på sand. Likaså finns det sand utanför ingången till sakristian och vid mitten av kyrkans långsida mot norr. På den sistnämnda platsen vilar farfar.

Efter södra delens besök hos kungen kom den norra delens, men de hade inget jordprov med sig. Men det kunde ju ”kvitta”, för i den södra delen sa man, att kungen bestämde sig för den södra delen redan vid dess besök?

De här resorna till kungen ägde rum på hösten, det är lätt att räkna ut med ledning av kungens fråga till Hannäsborna, hur resultatet blev med deras skörd det året. Vidare att året var 1882: ”Kungl. Maj:t har genom nådigt utslag den 10 nov. 1882 bestämt att Hannäs nya kyrka skall uppföras på det s.k. Vinåsgärdet.”

1883 blev allt klart för påbörjandet av kyrkbygget efter att arkitekten, sedermera statsrådet, Hugo Hammarskiöld, Tuna, utstakat planen på av dåvarande ägaren till Grävsätters egendom ”löjtnanten och fru Gustav Flygare beredvilligt skänkt tomt till såväl kyrka, kyrkogård som till sockenhus och kyrkstallar.”

Ritningarna utfördes av professor Albert Törnqvist, och arkitekt Ernst Jacobsson svarade för inredningsdetaljerna och dekoren.

1884 påbörjades bygget av de två byggmästarna Larsson och Hallander från Skövde, och redan hösten 1885 var kyrkan färdig och togs i bruk.

Kyrkan invigdes den fjärde söndagen i advent av hans H. H. biskopen C. A. Cornelius. Kyrkoherde var då P. A. Arnman (för pastoratet Tryserum - Hannäs och boende i Tryserum och mest verksam där). Komminister i Hannäs var då F. Hammarsten, 1877 - 1886. Han blev utanför församlingen den mest kände av Hannäs präster hitintills, dels genom att han senare blev hovpredikant i Blasieholmskyrkan i Stockholm, och dels för de andaktsböcker han skrev. Dessa lästes då av många präster spridda över hela Sverige och långt in på det 19:de århundrandet. De äldre i socknen som var unga då kyrkan byggdes har berättat, att han kom före byggnadsarbeterna om morgnarna och höll en kort andakt med dem på byggplatsen innan arbetet fick börja. De berättade också, att taket i socknens prästgård då han bodde där var så dåligt, att han låg med ett paraply över sig i sängen då det regnade. Han var tydligen också en anspråkslös man.

Med på invigningen var den nyutnämnde komministern i Hannäs, Gustaf Wetter. Han var känd för sin goda sångröst. Efter sin tid i Hannäs sjöng han bl.a. på Operan i Stockholm.

Med på invigningen var också vice komministern i pastoratet, A. P. Nilsson, samt Hannäs kyrkvårdar, C. A. Ståhlbom i Solvestad, och A. P. Nilsson i Bjerkebo.

Organist var F. Hornwall (församlingens förste, började i Gamla kyrkan). Kyrkan som skulle rymma 800 personer sägs ha varit välfylld denna dag.

Läs gärna de protollsutdrag som åtföljer det ovan skrivna. Dessa utdrag har jag fått av Olof Stenberg, Hägersro, Hannäs. som en tid haft hembygdsforskning och hembygdsvård som yrke. Som pensionär var han ordf. i Hannäs Hembygdsförening.

Läs också de åtföljande tidningsurklippen i N. T. 5 sept. 1885.
Den 27 okt. samma år, och den 24 dec., också samma år.

Kyrkans måttuppgifter är från ritningar i sakristian. Måtten är omräknade i metermått av Uno Boll, Annorlunda. Hannäs.

Måttuppgifter om Hannäs nya kyrka, invigd 1 advent 1885.

Kyrkans bredd, yttermått	64.00 fot = 19.0016 meter
Kyrkans längd, yttermått	101.50 fot = 30.135 meter
Kyrkans längd med sakristian (18.75 fot)	120.25 fot = 35.702 meter
Kyrkans längd med vapenhuset (25.00 fot)	145.25 fot = 43.125 meter
Kyrkorummets bredd, innermått	52.00 fot = 15.438 meter
Kyrkorummets längd, innermått	127.25 fot = 37.780 meter

Sittplatser år 1885: 750 personer, varav på läktaren 50 personer.

Bänkar har efter 1885 borttagits i två omgångar, den första bör ha varit vid första ommålningen 1923, den andra var vid renoveringen 1967. Båda gångerna gällde det bänkarna längst bak och under orgelläktaren, andra gången kortades bänkarn närmast koret något, eftersom trappan där breddades.

Kyrkväktaren Gullmar Andersson räknade vid en samling till 475 personer i kyrkan, varvid det samtidigt fanns oupptagna platser.

Tornets nedre hälvt har diametern	27.50 fot x 27.50 fot
eller	8.165 x 8.165 meter

Tornets höjd före avsmalningen är	68.50 fot = 20.338 meter
Tornets övre hälvt från avsmaln. t.o.m. kulan	68.30 fot = 20.278 meter
Från kulan till tornspirans högsta spets	18.40 fot = 5.463 meter
Tornets totala höjd från grundplattan är således	46.079 meter

Den med guld förgyllda kulans diameter är 4.00 fot 1.188 meter
(1 fot = 0.2969 meter)

Kulan skall, enligt de äldres berättelser, rymma 4 tunnor råg, då räknades en tunna råg innehålla 120 kilo.

En tunnans litermängd, enligt gamla uppgifter = 164.9 liter.

Kulan skulle alltså rymma 4 x 164.9 liter = 659.6 liter.

Kulan väger 45 lispund. 1 lispund = 8.5 kilo.

Kulans vikt blir således 45 x 8.5 kilo = 382.5 kilogram.

Ovanstående måttuppgifter i fot är hämtade från kyrkans ritningar och omräkningen till meter är gjord av Uno Boll, Annorlunda, Hannäs.

C-E S

Hannäs kyrkklockor. Storklockan i tornet:

(Överst står följande): Gudi Allena Ährona

(På norrsidan står): Thenna klocka, Som År 1578 Vart Guten I Ol: Nic:

Opförbakas, P:1 Trys: Och Hannes Tid, Omstöptes År 1754, Af

Magn: Hvitman I Norrköping

Tå War M: Hé Nr! Iac: Sivers, Kongl: Hofpred! Härads Prost och P:

Uti Tryserum Och Hannes, Ion Fredelius, Comminister, Eric Tranaeus,

Kyrk: Förest:

(På sydsidan står):

In Under Adolph Fridric Dyra,

Tå Stöptes Thenna Klockan Om.

År Siuttonhundrafemti Fyra,

Tå Hon Förut Til Skada Kom.

Når Hanen Gol. Wart Petrus From,

Åhörare, Nu Kan Tu Åter Höra

Ånyo Klockans Liufwa Liud.

Låt Henne Tig til Bettring Föra,

Och Til Att Ålska Herran Gud,

Samt Holla All Hans Lag Och Bud.

(Nederst står följande).

Pris Ware Herran Zebaoth,

Som Har Oss Giort, Och Än Giör Godt!

Lillklockan i tornet

(På norrsidan): År 1885 blef denna klocka till Hannäs församlings nya kyrka gjuten i Stockholm av firman Joh. A Beckman o Co

(På sydsidan står):

Når du mitt klara ljud

Får över nejden höra

Gack då till Herren Gud

Att bot och bättring göra

Vid ingången till läktaren står en mindre klocka från 1716 i trästativ. Den drages i svängning med ett rep. På klockan står följande text:

Herren Nils Falck Kyrckioherde i Trysmä Sokn

Herren Diederich Licenius Rådman uthi Westerwyk

Ar Guten Hoos Sahl. Meyers E-nckia, Stockholm Anno 1716

”Gravkapellet i Hannäs

Den 13 maj 1946 kl. 7 på morgonen påbörjades arbetet med det nya gravkapellet i Hannäs.

Vi som var med var byggmästare Axel Löfgren, Tore Edstrand och Axel Ståhlbom.

Tore och jag hade en timpenning på 1,25 (kronor). Vi jobbade 9 timmar per dag. Löfgren var arbetsgivare.

Murarbetet utfördes av murarmästare Johansson från Storsjö, Ukna.

Plåtslageriarbetet av plåtslagaremästare Bert Schelin i Valdemarsvik.

Målning av målarmästare Gunnar Lindgren i Hannäs.

Rätt avskrivet ur min arbetsbok i Valdemarsvik den 25 juni 1996”.

Axel Ståhlbom

Invigdes på hösten 1946 (enligt Axel Ståhlbom).